

Mikroekonomska analiza farmaceutskog tržišta u Republici Hrvatskoj u vrijeme ekonomske krize

Microeconomic analysis of the pharmaceutical market in Republic of Croatia during the economic crisis

¹Dajana Maria Horvat, ²Josipa Siketić

¹Srednja škola Novi Marof, Zagorska 23, 42220 Novi Marof

²studentica Međimurskog veleučilišta u Čakovcu

e-mail: ¹dajana.maria.horvat@mev.hr, ²josipa.siketic@mev.hr

Sažetak: *Predmet ovoga rada je analiza farmaceutskoga tržišta, tržišta koje ima jednu od vodećih uloga u svijetu i koje se oduprlo i velikoj svjetskoj krizi. Težište rada je stavljeno na farmaceutsko tržište Republike Hrvatske u kojem su proučavana vodeća farmaceutska poduzeća te vlasništvo nad ljekarnama. Analizirani podatci prikupljeni su iz već postojećih izvora te su dostupni na stranicama Hrvatske ljekarničke komore. Cilj rada je proučiti potrošnju lijekova u Republici Hrvatskoj, vidjeti kako se ona kretala tijekom određenoga niza godina, te proučiti cijene lijekova i utjecaj na njih tijekom ekonomske krize. Dobivenim podacima želi se prikazati kako niti velika svjetska kriza nije uspjela smanjiti protražnju za lijekovima, ali i ukazati na otvaranje sve većeg broja privatnih ljekarni.*

Ključne riječi: *potrošnja lijekova, cijena lijekova, farmaceutska industrija, ljekarne*

Abstract: *The subject of this paper is an analysis of the pharmaceutical market, a market that has one of the leading roles in the world and which has also resisted the great world crisis. The focus of the work was on the pharmaceutical market of the Republic of Croatia where the leading pharmaceutical companies and the ownership of pharmacies were studied. The analyzed data are collected from existing sources and are available on the pages of the Croatian Pharmacy Chamber. The aim of the paper is to study the consumption of drugs in the Republic of Croatia, to see how it has been going through a number of years, to study the cost of drugs and impact on them during the economic crisis. The data obtained is intended to*

show that neither the big world crisis failed to reduce the production of drugs but also the opening of more private pharmacies.

Key words: *drug consumption, drug prices, pharmaceutical industry, pharmacies*

1. Uvod

Farmaceutska industrija je grana kemijske industrije, a osnovna joj je djelatnost proizvodnja farmaceutskih sirovina, gotovih lijekova i ljekovitih pripravaka, te praćenje i bilježenje nuspojava. Ona ima veliku važnost u zdravstvenoj zaštiti te su zbog toga doneseni strogi međunarodni i nacionalni propisi koji osiguravaju kvalitetu, djelotvornost i neškodljivost proizvoda. Gotovi lijekovi koji su proizvedeni industrijskim putem, da bi se stavili na tržište, trebaju posebno odobrenje.

Farmaceutska se industrija počela razvijati u 20. stoljeću otkrićem penicilina. Danas je farmaceutska industrija jedna od najprofitabilnijih i najbrže rastućih grana u svijetu, te je i u uvjetima globalne krize pokazala izvrsnu otpornost. Gotovo je nemoguće zamisliti svakodnevni život bez postojanja te grane koja teži očuvanju i poboljšanju kvalitete ljudskoga života. Danas u svijetu postoji oko 160 različitih farmaceutskih kompanija koje su do sad proizvele oko 50 000 lijekova i ljekovitih supstanci, te se ukupna vrijednost farmaceutske industrije procjenjuje na oko 700 milijardi eura.

Velika ekonomska kriza, koja je počela 2009. godine utjecala je gotovo na svaku industrijsku granu te je prouzrokovala velike štete, kako u količini proizvodnje, tako i u prodaji dobara. Farmaceutska industrija, kao jedna od najvećih industrija u Republici Hrvatskoj, jedna je od rijetkih koje su se uspjele oduprijeti utjecaju ekonomske krize. Iako je to vrlo stabilna industrija, ona je također osjetila utjecaj krize koja se naročito odrazila na cijene lijekova, no ono što je ključno je da se potražnja za lijekovima, bez obzira na krizu, nije smanjila pa je taj utjecaj bio gotovo neznatan. Farmaceutska industrija u Republici Hrvatskoj nije pretrpjela gotovo nikakve štete zbog utjecaja navedene krize, a sve farmaceutske tvrtke u Republici Hrvatskoj nastavile su sa radom tijekom cijele krize bez značajnih gubitaka u dobiti ili opsegu tržišta.

2. Farmaceutska industrija u Republici Hrvatskoj

Farmaceutska industrija predstavlja zdravstvenu djelatnost na primarnoj, sekundarnoj i tercijarnoj razini zdravstvene zaštite (Lukovnjak i sur.). U Republici Hrvatskoj ona je regulirana Zakonom o zdravstvenoj zaštiti, Zakonom o ljekarništvu, Zakonom o lijekovima, Zakonom o medicinskim proizvodima, Zakonom o zdravstvenom osiguranju i Zakonom o ustanovama.

Hrvatska farmaceutska industrija počela se naglo razvijati u 18. i 19. stoljeću, no prva javna ljekarna je otvorena već u 13. stoljeću u Trogiru, dok je u 19. stoljeću u Zagrebu osnovan Farmaceutsko-biokemijski fakultet. Godine 1991. počinje proces privatizacije ljekarničkog sektora i otvaranje novih ljekarni. Danas u Republici Hrvatskoj imamo oko 1100 ljekarni, od koji je 46 bolničkih ljekarna.

Lukovnjak i sur. (2012) dijele ljekarne na samostalne ljekarne, ljekarničke ustanove s ljekarnama i depoima lijekova kao podružnicama u vlasništvu županija, ljekarničke ustanove s ljekarnama kao podružnicama u vlasništvu domaćih ili stranih fizičkih ili pravnih osoba, domove zdravlja s organizacijskim jedinicama ljekarnama i depoima lijekova u županijskom vlasništvu, te bolničke ljekarne u vlasništvu županija ili države.

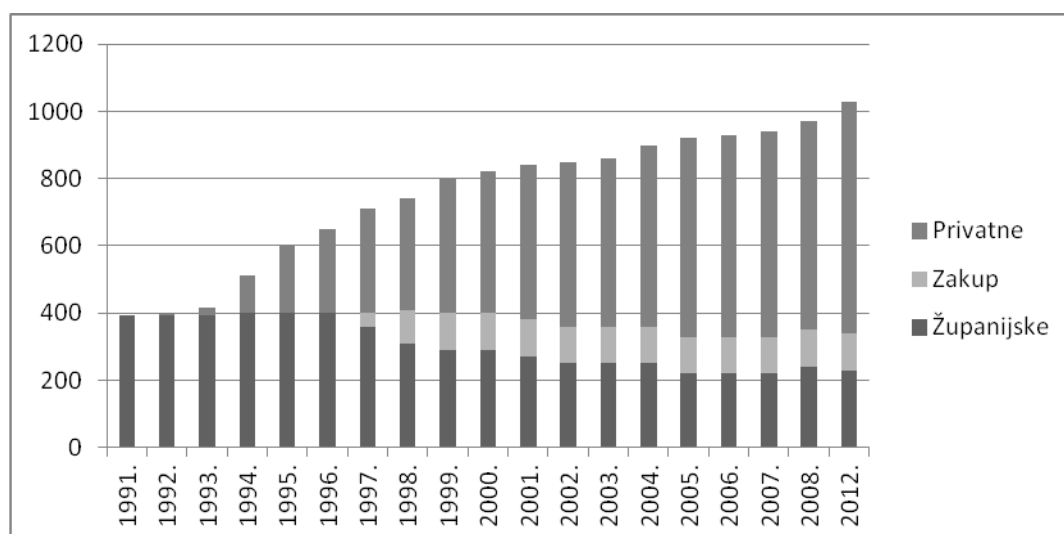
Tablica 1. *Vlasničko organizacijska struktura javnih ljekarni (usporedba 1991./2005./2012.)*

OBLIK/VLASNIŠTVO	BROJ LJEKARNIČKIH JEDINICA			
	1991.	2005.	2012.	%
Ustanove županijske	361	202	205	19
Ustanove privatne	-	404	585	54
Privatna praksa (osnovna)	4	175	134	12,5
Privatna praksa (zakup)	-	144	129	12
Domovi zdravlja	31	22	27	2,5
UKUPNO	396	947	1080	100

Izvor: Lukovnjak i sur. (2012.)

Iz tablice 1. se vidi da je najveći broj ljekarni bio u 2012.godini, no većina tih ljekarni su privatne, a 1991. godine su zabilježene samo 4 privatne prakse, dok su sve ostale u županijskom vlasništvu ili u vlasništvu domova zdravlja. Na prikazanoj tablici se može vidjeti da se bilježi značajan porast privatnih praksi i ustanova, dok su ustanove u županijskom vlasništvu i u vlasništvu domova zdravlja zabilježile značajan pad, a sve to se može pripisati privatizaciji koja je počela 1991. godine.

Grafikon 1. Trend kretanja broja ljekarni od 1991. do 2012.godine

Izvor: Lukovnjak i sur. (2012)

Na grafikonu 1. možemo vidjeti kako se broj privatnih ljekarni povećavao, dok se broj županijskih smanjivao, a onih u zakupu ljekarni do 2007. godine nije ni bilo, no od 2000. godine pa nadalje one bilježe stagnaciju. Ovdje je grafički prikazano ono što se vidi i u prethodno navedenoj tablici 1. i vidljivo je da se porast broja ljekarni bilježi i to ponajviše zbog velikog rasta privatnih ljekarni. Prema Lukovnjaku i sur., danas je više od 60 % ljekarni u privatnom vlasništvu, oko 25 % ih je u državnom vlasništvu, te je ostatak u zakupu.

Najveće farmaceutske tvrtke u Republici Hrvatskoj su PLIVA, Belupo, Jadranski Galenski laboratorij, Krka, Farmal i Imunološki zavod.

PLIVA je najveća vodeća farmaceutska tvrtka u Republici Hrvatskoj s dugogodišnjom tradicijom, ali i jedna od vodećih kompanija u jugoistočnoj Europi i najveći izvoznik s 80 % izvoza na tržišta Rusije, SAD-a i Ukrajine. Ona je danas članica Teva grupe, a cilj joj je poboljšati kvalitetu života i zaštitu zdravlja visokokvalitetnim i dostupnijim lijekovima.

Poslovanje PLIVE obuhvaća proizvodnju gotovih lijekova i aktivnih farmaceutskih supstanci, te marketinške i prodajne aktivnosti diljem zemlje, ali i jugoistočne Europe. Zahvaljujući FDA, MHRA i hrvatskoj Agenciji za lijekove i medicinske proizvode, PLIVA je svrstana u proizvođače koji ispunjavaju najviše svjetske standarde kvalitete koji su potrebni za globalno tržište (<http://www.pliva.hr/>).

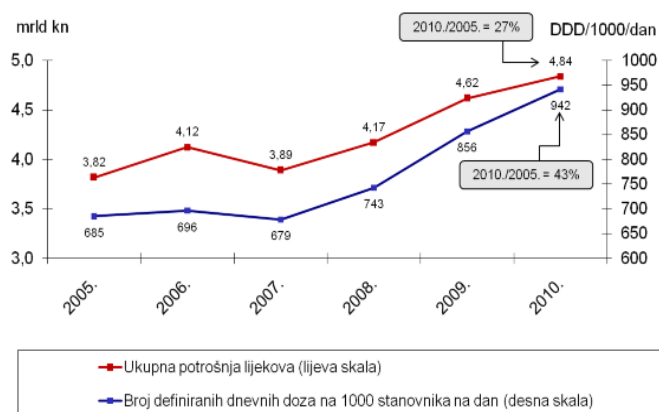
Belupo d.d. je druga po veličini farmaceutska tvrtka prema tržišnom udjelu, odmah nakon PLIVE, a osnovana je 1971.godine u sastavu Grupe Podravka. Važno je napomenuti da je ona vodeća farmaceutska tvrtka po prodaji lijekova s učinkom na kardiovaskularni sustav, lijekova s učinkom na živčani sustav te lijekova s učinkom na kožu. (<http://www.belupo.hr/>) Najveće tržište Belupa je Hrvatska gdje ostvaruje 60 % svoje zarade, dok ostatak ostvaruje izvozom u Poljsku, Sloveniju, Slovačku i Rusiju. Jedini od najpoznatijih proizvoda su Ginko, Lupocet, Neofen, Maxi Omega 3 itd. Belupo je moderna farmaceutska tvrtka koja nastoji biti u korak u tehnološkom, tržišnom i razvojnom pogledu, nastoji čuvati okoliš pa zato svakodnevno provjeravaju otpadne vode, a dio strategije im se odnosi i na očuvanje energije i uklanjanje toksičnih i opasnih tvari.

Farmal je osnovan 1959. godine, a bavi se proizvodnjom generičkih lijekova vrhunske kvalitete. Njihov je cilj ponuditi potrošačima djelotvorne, sigurne, kvalitetne i cjenovno prihvatljive lijekove. Godine 2011. Farmal je postao dijelom njemačke generičke farmaceutske tvrtke Dermapharm AG, te je to im omogućilo širenje proizvodnoga programa i kreiranje novih generičkih lijekova pouzdane kvalitete. Kako je postao dio Dermapharma, Farmal vodi brigu o okolišu i zajednici u kojoj posluje. Njihovi proizvodi imaju veliko povjerenje struke, a uz svoju pristupačnu cijenu čine se optimalnim izborom u brizi za zdravlje. (<http://www.farmal.hr/>)

3. Potrošnja lijekova u Republici Hrvatskoj

Republika Hrvatska usporedno s razvijenim članicama Europske unije više troši na lijekove, pa je tako postotak BDP-a koji Hrvatska odvaja za lijekove iznosio 1,8 %, dok su razvijene zapadne zemlje Europe izdvajale od 0,7 % do 1 % BDP-a. (Gajski, 2009)

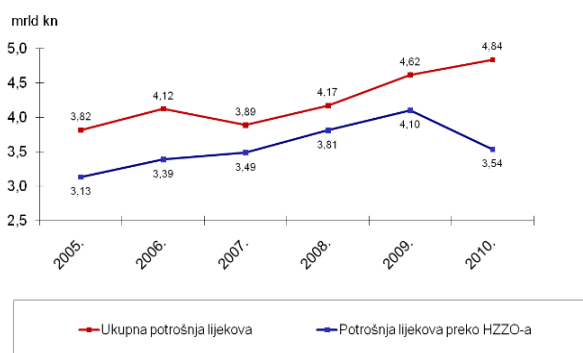
Grafikon 2. Prikaz trenda potrošnje lijekova u Republici Hrvatskoj

Izvor: Lukovnjak i sur. (2012.)

U grafikonu 2. vidimo prikazan trend potrošnje lijekova u Hrvatskoj od 2005. godine do 2010. godine. Mali pad trenda potrošnje je zabilježen 2007. godine, no ostala razdoblja bilježe rast, pa se ukupna potrošnja prikazanih šest godina povećala za nešto više od jedne milijarde kuna. Iz grafikona također možemo vidjeti da se dogodio rast definiranih dnevnih doza na 1000 stanovnika na dan i to povećanje je iznosilo 43 % na dan.

Grafikon 3. Prikaz trenda potrošnje lijekova u Republici Hrvatskoj

Izvor: Lukovnjak i sur. (2012.)

Iz grafikona 3. vidljivo je konstantno povećanje trenda potrošnje lijekova, no usporedno s tim prikazana je i potrošnja lijekova koji su propisani preko HZZO-a, te ta krivulja konstantno raste i približava se krivulji ukupne potrošnje lijekova sve do 2009. godine, kad se s 2009. godine na 2010. godinu bilježi pad potrošnje lijekova koji su propisani preko HZZO-a i to za više od pola milijarde kuna.

Početak utjecaja ekonomske krize na farmaceutsku industriju vidljiv je upravo na prijelazu s 2009. godine u 2010. godinu kada je HZZO smanjio opseg financiranja lijekova. Zbog same

krize, smanjio se udio proračuna vezan uz zdravstvo, a samim tim se smanjila lista lijekova koje financira HZZO, no s obzirom da ista nije imala utjecaja na potrošnju lijekova, farmaceutska industrija nije doživjela financijske gubitke.

Tablica 2. *Potrošnja lijekova u ukupnoj zdravstvenoj potrošnji i BDP – u*

GODINE	UDIO UKUPNE POTROŠNJE LIJEKOVA U BDP-u (%)	UDIO IZDATAKA HZZO-a ZA LIJEKOVE U BDP-u (%)	UDIO IZDATAKA ZA LIJEKOVE HZZO-a U UKUPNIM RASHODIM HZZO-a ZA ZDRAVSTVENU ZAŠTITU (%)
2005.	1,43	1,17	22,7
2006.	1,42	1,16	23,3
2007.	1,22	1,10	22,7
2008.	1,21	1,10	21,7
2009.	1,38	1,22	21,4
2010.	1,45	1,06	18,9
2011.	1,47	1,20	20,5

Izvor: Lukovnjak i sur. (2012.)

Prema tablici 2. možemo zaključiti da u razdoblju od 2005. godine do 2011. godine, udio ukupne potrošnje lijekova u BDP-u raste, te rastu i udjeli izdataka HZZO-a za lijekove. Izdatci HZZO-a u ukupnim rashodima HZZO-a za zdravstvenu zaštitu opadaju svake godine do 2010. godine, a 2011. godine je zabilježen blagi rast od oko 1 %, no to ne predstavlja značajni rast. Prema Lukovnjaku i sur., u tablici 2. vidljivo je kako udio ukupne potrošnje u BDP-u konstantno raste od 2007.godine, dok je udio izdataka HZZO-a za lijekove najniži u 2010. godini kada je financijska kriza u Republici Hrvatskoj imala najsnažniji utjecaj te je država smanjila financiranje zdravstva, a samim tim i financiranje kupnje lijekova.

Tablica 3. *Prvih 10 lijekova po DDD/1000/dan u 2012. godini, izvanbolnička potrošnja*

	INTERNACIONALNI NEZAŠTIČENI NAZIV	DDD/1000/dan
1.	Acetilsalicilna kiselina	53,04
2.	Ramipril	51,84
3.	Amlodipin	50,96
4.	Diazepam	30,08

5.	Furosemid	28,08
6.	Atorvastatin	26,78
7.	Lizinopril	24,38
8.	Alprazolam	23,42
9.	Metformin	17,46
10.	Pantoprazol	16,66

Izvor: http://www.halmed.hr/?ln=hr&w=publikacije&d=promet_lijekova_2012

Prema navedenim podacima u tablici 3 koja je preuzeta sa HALMED-a, u izvanbolničkoj potrošnji, najviše se troše lijekovi na bazi acetilsalicilne kiseline od kojih su najpoznatiji Andol i Aspirin, a slijede ih lijekovi na bazi Ramiprila koji se koriste kod bolesti krvožilnog sustava, te lijekovi na bazi almodipina koji se također koriste kod bolesti krvožilnog sustava. Do danas je tablica najkorištenijih lijekova ostala slična, jer je u Republici Hrvatskoj najviše je oboljelih i umrlih od bolesti krvi i krvožilnog sustava, tako da ne čudi da je najveća dnevna potrošnja upravo lijekova koji se kod tih bolesti i koriste.

4. Cijene lijekova u Republici Hrvatskoj

Za cjelokupnu farmaceutsku industriju važna je cijena lijekova, jer ona utječe na potrošnju i proizvodnju pa tako i na sam razvoj farmaceutske industrije. U određivanju cijena lijekova u Republici Hrvatskoj važno je Hrvatsko zdravstveno osiguranje koje funkcionira na principu da svaka osoba uplaćuje jedan dio svog primitka u svrhu zdravstvenog osiguranja od kojeg se onda financiraju razne zdravstvene potrepeštine, lijekovi i razni drugi troškovi.

Postoje dvije liste lijekova u Republici Hrvatskoj koje izdaje HZZO, a to su osnovna i dopunska lista. Osnovna lista sadrži lijekove za koje pacijent ne treba plaćati dodatnu participaciju nego njih u potpunosti financira HZZO-a, dok dopunska lista sadrži lijekove kod kojih pacijent mora dio cijene lijeka snositi sam. Javno nadmetanje za utvrđivanje referentnih cijena lijekova koji su na osnovnoj i dopunskoj listi lijekova održano je 11. ožujka 2013. godine. Farmaceuti su imali rok do 1. ožujka da se odluče hoće li cijene spustiti na referentne ili će HZZO nastaviti s mjerama koje je propisao obiteljskim liječnicima da se prepisuju jeftiniji lijekovi, te da se skuplji lijekovi stave na B listu. Nove cijene lijekova koje su ponudili proizvođači nalaze se u tablicama 4. i 5.

Tablica 4. Osnovna lista 5 lijekova s najvećim sniženjem cijene od strane proizvođača

Proizvođač	Zaštićeno ime lijeka	Oblik lijeka	Cijena u kn za orig. pakiranje bez PDV-a	Nova cijena	Razlika cijene	% promjene cijene
KRKA	Monkasta	tabl 28x10mg	149,09	67,31	-81,78	-54,85
Farmal	Astax	tabl 10x20mg	24,20	10,96	-13,24	-54,71
KRKA	Vasilip	tabl 20x10mg	24,20	10,96	-13,24	-54,71
Belupo	Protecta 10	tabl 28x10mg	33,88	15,35	-18,53	-54,69
Pliva	Sumamed	tabl 3x500mg	78,60	39,31	-39,29	-49,99

Izvor: <http://www.hljk.hr/LinkClick.aspx?fileticket=D2sfdhvhpXQ%3d&tabid=37>

Tablica 5. Dopunska lista 5 lijekova s najvećim sniženjem cijene od strane proizvođača

Proizvođač	Zaštićeno ime lijeka	Oblik lijeka	Cijena u kn za orig. pakiranje bez PDV-a	Nova cijena	Razlika cijene	% promjene cijene
Farmal	Novagid	tabl 90x1mg	61,74	20,40	- 41,34	-66,96
PharmaS	Repaglinid PharmaS	tabl 90x0,5mg	49,39	20,40	-28,99	-58,70
Eli Lilly	Evista	tabl 28x60mg	155,32	77,00	-78,32	-50,42
Lek Ljubljana	Spasmex forte	tabl 30x5mg	28,80	14,37	-14,43	-50,10
Janssen Cilag	Durogesic transdermalni flasteri	Transdermalni flasteri 5x25µg/h	138,33	74,00	-64,33	-46,50

Izvor: <http://www.hljk.hr/LinkClick.aspx?fileticket=YZdoMsPOcTE%3d&tabid=37>

U prethodne dvije tablice, preuzete od Hrvatske ljekarničke komore, vidimo nove cijene lijekova koje su ponudili proizvođači u usporedbi sa starim cijenama. Velik dio lijekova su proizvođači snizili za 50 i više posto, a sve u svrhu toga kako bi se njihovi lijekovi i dalje koristili te kako ne bi izgubili tržište. Pritisak Vlade na proizvođače da snize lijekove je dobar, jer su se time dogodile uštede i tom je mjerom spriječeno prepisivanje skupih lijekova liječnika opće prakse, koji su ih većinom prepisivali samo zbog svoje koristi, tj. pogodnosti koje su dobivali od proizvođača. Postupak referiranja cijena služi kako bi se snizile cijene lijekova na dopunskoj i osnovnoj listi i kako bi se time uštedio novac u zdravstvenom proračunu. Poduzeća koja na javnim nadmetanjima ne mogu utvrditi najmanju (referentnu) cijenu lijeka uvrstavaju se u B listu lijekova.

Kako bi se u uvjetima krize smanjili izdatci za lijekove fizičkih osoba, ali i HZZO-a, a kako potražnja za lijekovima ne bi pala, većina farmaceutskih poduzeća je samoinicijativno snižavala cijene lijekova što je i vidljivo iz prethodne dvije tablice.

Neki od lijekova koji se najčešće propisuju su Normabel (8,40 kn), Fursemid (10,20 kn), Helex (5,70 kn), Zalदार (25,78 kn) i Plivit D3 (16,73kn).

5. Zaključak

Farmaceutska industrija jedna je od najprofitabilnijih i najbrže rastućih industrija u svijetu, te ju možemo smatrati najznačajnijom granom ekonomije. Iako s gledišta broja zaposlenih nije tako velika, itekako se njen utjecaj može pronaći u financijskom sektoru. Republika Hrvatska ima jednu od većih farmaceutskih poduzeća, Plivu, koja ne samo da je jedna od najznačajnijih farmaceutskih kompanija već je i kompanija koja se širi na strana tržišta i ima svoje podružnice u Srbiji, Bosni i Hercegovini te Makedoniji.

Supstituti koji bi mogli značajno utjecati na profitabilnost farmaceutske industrije i smanjiti potražnju za generičkim lijekovima su tradicionalni lijekovi koji se najviše koriste na Dalekom istoku (Kina i Japan). Neki proizvođači lijekova znaju umjesto jednog lijeka nuditi neki sličan njemu koji je baziran na istoj supstanci, a koji su znatno cjenovno povoljniji. Također jedna vrsta supstituta za lijekove mogu biti i operativni zahvati, jer oni mogu uspješno otkloniti neku bolest koja bi se u protivnom liječila korištenjem lijekova, no operativni zahvati iziskuju visoke troškove pa to baš i nije dobar supstitut lijekovima.

Kako bi se oduprla utjecaju krize, farmaceutska industrija je samoinicijativno počela smanjivati cijene lijekova što je prodonijelo smanjenju troškova fizičkih osoba i HZZO-a te se

održala potražnju za tim istim lijekovima unatoč tomu što je Vlada u proračunu dala manje financijskih sredstava za zdravstvo pa samim time i utjecala na cijene lijekova. U konačnici možemo farmaceutsku industriju smatrati jednom od industrija koje su sigurne od krize i koje su vrlo profitabilne te bi prema tome svaka država morala ulagati u tu granu industrije.

Literatura

1. Gajski L. (2009.). Lijekovi ili priča o obmani : zašto raste potrošnja lijekova i kako je zaustaviti. Zagreb, Pergamena.
2. Izazovi na putu farmaceutske industrije. <http://www.banka.hr/komentari-i-analize/izazovi-na-putu-farmaceutske-industrije> (01.09.2017.).
3. Izvješće o prometu lijekova u Republici Hrvatskoj. http://www.almp.hr/?ln=hr&w=publikacije&d=promet_lijekova_2012 (15.07.2017.)
4. Lukovnjak I., Takač D., Portolan M. (2012). Hrvatsko ljekarništvo – organizacija, poslovanje i strategija razvoja. Šibenik, Udruženja farmaceuta regije Zagreb http://www.hfd-fg.hr/dokumenti/X_savjetovanje_farmaceuta/petak-25.05.2012/03/Hrvatsko%20ljekarnistvo-organizacija,%20poslovanje%20i%20strategija%20razvoja.pdf (17.07.2017.)
5. Službene stranice Plive. <http://www.pliva.hr/> (15.09.2017.)
6. Službene stranice Farmala. <http://www.farmal.hr/> (15.09.2017.)
7. Službene stranice Belupa. <http://www.belupo.hr/> (15.09.2017.)
8. Zakon o lijekovima. NN 76/13.